[Trung Quốc: 45 năm tiến bộ trong thời đại hoài niệm của phương Tây]

Bởi Frank , 28 Tháng 6 2026

Trung Quốc: 45 năm tiến bộ trong thời đại hoài niệm của phương Tây

Hiếm có quốc gia nào tự tái thiết lập bản thân một cách sâu sắc trong chưa đầy nửa thế kỷ như Trung Quốc. Trong khoảng 45 năm, quốc gia này đã phát triển từ một xã hội nông nghiệp phần lớn còn nghèo khó thành một siêu cường công nghiệp, công nghệ và cơ sở hạ tầng. Quá trình đó không tránh khỏi những sai lầm, căng thẳng hay mâu thuẫn. Nhưng quy mô của sự chuyển mình này mang tính lịch sử. Trong khi phần lớn phương Tây - và đặc biệt là Hoa Kỳ - ngày nay thường tìm về một nền chính trị hoài niệm, với những khẩu hiệu khôi phục lại hào quang quá khứ, thì Trung Quốc dường như tập trung rõ rệt hơn vào câu hỏi làm thế nào để tổ chức tương lai. Không phải là: làm thế nào để quay lại những gì đã từng? Mà là: làm thế nào để xây dựng những gì sắp tới?

Sự khác biệt trong định hướng này là vô cùng quan trọng. Trong khi tại Washington, cuộc tranh luận chính trị thường xoay quanh sự mất mát, suy thoái, bản sắc và sự trở lại, thì tại Bắc Kinh, nó ngày càng xoay quanh sự hội nhập, hiện đại hóa, năng suất, nghiên cứu, năng lực công nghệ và kế hoạch dài hạn. Điều đó không có nghĩa là Trung Quốc không có vấn đề. Ngược lại. Mỗi giai đoạn phát triển đều tạo ra những mâu thuẫn mới. Nhưng nó chỉ ra một logic quản trị nền tảng hoàn toàn khác. Trung Quốc, ít nhất là trong tầm nhìn phát triển chính thức của mình, không nhìn lại một quá khứ được lãng mạn hóa, mà nhìn về phía trước, hướng tới một giai đoạn tăng trưởng chất lượng mới.

Bởi Frank Dumon

Từ tăng trưởng nhanh đến phát triển chất lượng cao

Trong nhiều thập kỷ, sự trỗi dậy của Trung Quốc chủ yếu được mô tả bằng tốc độ: tốc độ tăng trưởng cao, công nghiệp hóa hàng loạt, đô thị hóa, mở rộng xuất khẩu và cơ sở hạ tầng với quy mô chưa từng thấy. Giai đoạn đó đã định hình nên đất nước. Nhưng ban lãnh đạo Trung Quốc từ lâu đã làm rõ rằng tốc độ cao không còn là đủ nữa.

Thuật ngữ cốt lõi mới là **"high-quality development"**: phát triển chất lượng cao. Khái niệm này đề cập đến sự dịch chuyển từ việc chỉ mở rộng về mặt số lượng - nhiều bê tông hơn, nhiều nợ hơn, nhiều khối lượng hơn - sang một mô hình mà hiệu quả, đổi mới, bền vững, độc lập công nghệ và giá trị gia tăng xã hội đóng vai trò trung tâm. Trong các mục tiêu của Kế hoạch 5 năm lần thứ 14, điều này được liên kết rõ ràng với một thị trường nội địa mạnh mẽ hơn, hiện đại hóa công nghiệp, số hóa và chi tiêu cho nghiên cứu & phát triển tăng hơn 7% mỗi năm. Đây không phải là một chi tiết nhỏ. Một quốc gia hệ thống hóa việc nâng cao năng lực nghiên cứu của mình đang chứng minh rõ ràng rằng họ không còn hài lòng với vai trò công xưởng của thế giới. Họ muốn trở thành phòng thí nghiệm, văn phòng thiết kế, nền tảng công nghệ và bên thiết lập các tiêu chuẩn.

Sự chuyển đổi này trong giới chính sách Trung Quốc thường được tóm gọn bằng một thuật ngữ then chốt khác: **"new quality productive forces"** - lực lượng sản xuất chất lượng mới. Theo giải thích từ Ủy ban Cải cách và Phát triển Quốc gia Trung Quốc, đây là một mô hình năng suất dựa trên các đột phá công nghệ, phân bổ sáng tạo các yếu tố sản xuất và nâng cấp công nghiệp sâu sắc. **Nói cách khác: Trung Quốc không chỉ muốn sản xuất nhiều hơn, mà là sản xuất tốt hơn.**

Không phải chia chiếc bánh, mà là làm chiếc bánh lớn hơn

Một yếu tố quan trọng trong giai đoạn phát triển mới này là ý tưởng cho rằng tăng trưởng kinh tế phải mang lại lợi ích rộng rãi hơn. Trong các cuộc thảo luận ở phương Tây, Trung Quốc thường được khắc họa như một quốc gia chỉ đang triển khai một mô hình sản xuất kỹ trị thuần túy. Nhưng trong luận điệu chính sách của Trung Quốc còn

có một điểm xuất phát khác: sự thịnh vượng phải được mở rộng. Điều đó không có nghĩa là sự bất bình đẳng đã biến mất, hoặc thực tế luôn khớp với tham vọng. Nhưng mục tiêu chính trị ngày càng được định nghĩa là tăng cường tỷ phần xã hội được hưởng lợi từ sự phát triển này, và **chứ không chỉ làm giàu cho một tầng lớp thượng lưu hạn chế**.

Nói cách khác: chiếc bánh phải lớn hơn cho tất cả mọi người, không chỉ cho một thiểu số nhỏ.

Về mặt này, Trung Quốc tương phản sâu sắc với một số nền kinh tế phương Tây, nơi tăng trưởng năng suất trong những thập kỷ qua thường đi kèm với tình trạng suy giảm dân số ở các vùng miền, thiếu hụt công nghiệp hóa và cảm giác ngày càng tăng rằng thành quả của toàn cầu hóa chỉ rơi vào tay một số ít người. Phản ứng chính trị đối với điều đó ở Mỹ thường mang tính hoài niệm: quay lại một quá khứ được cho là tốt đẹp hơn, quay lại các ngành công nghiệp cũ, quay lại với một huyền thoại quốc gia. Trung Quốc chọn một con đường khác: **không quay lại ngày hôm qua**, mà tái tổ chức mô hình phát triển quốc gia để ngày mai có sức cạnh tranh hơn.

Chinanomics 3.0: một chiến lược tích hợp

Trong bài luận Chinanomics 3.0, Einar Tangen mô tả giai đoạn mới này như một sự dịch chuyển trong chiến lược phát triển của Bắc Kinh, nơi các lĩnh vực chính sách riêng lẻ không thể được đọc tách rời nhau, mà phải là các phần của một tổng thể lớn hơn. Ông chỉ ra rằng các sáng kiến như Thị trường Quốc gia Thống nhất, nâng cấp công nghiệp, chủ quyền kỹ thuật số, bảo vệ môi trường và những thay đổi trong việc đánh giá cán bộ địa phương đang củng cố lẫn nhau. Đây là một góc nhìn quan trọng. Nhiều phân tích nước ngoài xem xét các biện pháp chính sách của Trung Quốc một cách cô lập: một kế hoạch cơ sở hạ tầng ở đây, một chương trình công nghiệp ở kia, một cải cách chính quyền địa phương ở nơi khác. Nhưng từ góc nhìn của Bắc Kinh, những biện pháp đó dường như ngày càng vận hành như các thành phần của **một hệ thống tích hợp mang tính chiến lược**.

Lợi ích đặt ra là rất lớn. Trung Quốc đang cố gắng chuyển mình từ một tập hợp các cỗ máy tăng trưởng địa phương cạnh tranh lẫn nhau thành một nền kinh tế lục địa, nơi vốn, dữ liệu, năng lượng, lao động, hàng hóa và công nghệ có thể lưu thông hiệu quả hơn trên toàn bộ lãnh thổ. Điều đó không chỉ có ý nghĩa về mặt kinh tế. Đó còn là một chiến lược địa chính trị. Trong một thế giới của các cuộc xung đột thương mại, trừng phạt, tách rời và cạnh tranh chiến lược, một thị trường nội địa lớn và gắn kết chặt chẽ trở thành một hình thức phục hồi. Tangen không coi đó là một dự án kỹ trị ngẫu nhiên, mà là một nỗ lực nhằm chuẩn bị cấu trúc cho kinh tế Trung Quốc sẵn sàng cho một giai đoạn lịch sử mới. Dù người ta có hoàn toàn đồng ý với cách giải thích của ông hay không, điểm cốt lõi của ông vẫn xác đáng: ai muốn hiểu Trung Quốc, phải học cách nhìn vào sự gắn kết, chứ không chỉ vào các biện pháp rời rạc.

Phương thức Côn Sơn (The Kunshan Way): phát triển địa phương như một phòng thí nghiệm

Trong lịch sử phát triển rộng lớn hơn đó của Trung Quốc, Côn Sơn cũng có một vị trí mang tính biểu tượng. Không phải ngẫu nhiên mà Einar Tangen là tác giả của cuốn sách The Kunshan Way, tác phẩm mà qua chính hồ sơ tiểu sử của ông được mô tả là một văn bản nền tảng về sự phát triển đô thị của Trung Quốc.

Khám phá Côn Sơn: Khám phá sức hút, văn hóa & các điểm tham quan

Tại sao Côn Sơn lại thú vị? Bởi vì nó đại diện cho một hiện tượng điển hình của Trung Quốc: cách mà các chính quyền địa phương, các khu công nghiệp, cơ sở hạ tầng, đầu tư nước ngoài, đào tạo và các thử nghiệm quản trị tại một số thành phố nhất định được kết hợp lại thành các mô hình phát triển thần tốc. Trung Quốc không chỉ được xây dựng từ Bắc Kinh, mà còn thông qua hàng trăm vùng thử nghiệm địa phương, nơi quá trình hiện đại hóa kinh tế được định hình một cách cụ thể. Người ta có thể đọc "Phương thức Côn Sơn" như một bản tóm tắt của logic đó: tính thực tế, định hướng quản trị, cụm công nghiệp, mở cửa cho đầu tư và tập trung kiên trì vào các kết quả khả thi. Mô hình đó đã mang lại tiến bộ to lớn cho Trung Quốc, nhưng cũng tạo ra

những điểm bất lợi: sự phân mảnh địa phương, cạnh tranh giữa các vùng, sự trùng lặp, dư thừa năng suất và chất lượng không đồng đều.

Chính vì lý do đó mà ngày nay Bắc Kinh đang cố gắng tiến thêm một bước mới. Các thử nghiệm địa phương vẫn quan trọng, nhưng phải được lồng ghép mạnh mẽ hơn vào một chiến lược tích hợp quốc gia. Thời kỳ của những nhà vô địch thuần túy ở địa phương đang dần nhường chỗ cho một nền kinh tế mà các tiêu chuẩn quốc gia, nâng cấp công nghệ và sự gắn kết năng suất có trọng lượng lớn hơn.

Vương Hỗ Ninh và nước Mỹ như một lời cảnh báo

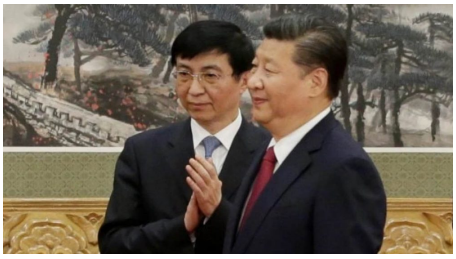

Một nhân vật đặc biệt thú vị trong câu chuyện này là Vương Hỗ Ninh. Ngày nay, ông thuộc tầng lớp lãnh đạo tối cao của chính trị Trung Quốc, nhưng từ trước đó rất lâu, ông đã nổi tiếng với tư cách là một học giả và nhà tư tưởng chính trị. Năm 1988, ông đã dành sáu tháng tại Hoa Kỳ với tư cách là học giả thỉnh giảng. Trải nghiệm đó sau này đã được ông đúc kết trong cuốn sách Nước Mỹ chống lại nước Mỹ (America Against America), xuất bản năm 1991.

Cuốn sách này những năm gần đây lại được thảo luận rất nhiều, bởi vì ông Vương ngay từ sớm đã chỉ ra những căng thẳng mà sau này càng trở nên rõ ràng hơn: sự bất bình đẳng, phân mảnh xã hội, suy thoái văn hóa, thương mại hóa và những mâu thuẫn nội bộ trong xã hội Mỹ.

Đồng thời, ông không nhìn nhận một cách đơn giản hóa. Ông cũng công nhận sức mạnh của Hoa Kỳ: tính hiện đại, sự linh hoạt về mặt thể chế và tính liên tục trong chính trị. Góc nhìn đôi này rất quan trọng. Ông Vương không mô tả nước Mỹ như một bức tranh biếm họa, mà là một xã hội đầy năng lượng và sáng tạo, đồng thời tự tạo ra những mâu thuẫn của chính mình. Chính ý tưởng đó - nước Mỹ chống lại nước Mỹ - nghe có vẻ đặc biệt hợp thời ngày nay. Những gì từng là quan sát của một vị khách nước ngoài, giờ đây đối với nhiều người dường như là một sự chẩn đoán về hệ thống

Mỹ đương đại: quyền lực to lớn nhưng cũng phân hóa sâu sắc; động lực công nghệ nhưng cũng xáo trộn xã hội; ảnh hưởng toàn cầu nhưng cũng hoài nghi nội bộ.

Đối với Trung Quốc, điều đó rõ ràng là một bài học. Không phải mọi thứ hiện đại đều ổn định. Không phải mọi xã hội thị trường đều tự động tổ chức vì lợi ích chung. **Và không phải siêu cường nào cũng sống sót qua được sự ngạo mạn của chính mình.** Câu hỏi đặt ra khi đó không chỉ là làm thế nào Trung Quốc có thể trở nên giàu có hơn, mà còn là làm thế nào để tránh sao chép những sai lầm của các siêu cường khác.

Liệu Trung Quốc có thể cưỡng lại sự cám dỗ của đế chế?

Câu hỏi đó cũng xuất hiện trở lại trong tư duy của Einar Tangen. Trong buổi trò chuyện "Can China Resist the Temptation of Empire?", ông lập luận rằng sự cám dỗ đế chế đối với Hoa Kỳ đã trở thành một lời nguyền mang tính cấu trúc: bành trướng, vượt quá giới hạn, thống trị và thói quen nhìn nhận các mối quan hệ quốc tế từ góc độ tôn ty trật tự. Câu hỏi ngầm định là liệu Trung Quốc, khi trở nên quyền lực hơn, có thể thoát khỏi logic đó hay không.

Đó không phải là một câu hỏi mang tính học thuật. Bất kỳ cường quốc nào đang lên đều phải đối mặt với cùng một bài kiểm tra: họ sử dụng năng lực của mình để xây dựng trật tự, thương mại, cơ sở hạ tầng và lợi ích chung, hay họ sẽ trượt dài vào sự thống trị và tự khẳng định mình?
Trung Quốc tự thể hiện rõ ràng mình là một quốc gia muốn chia sẻ sự phát triển, tăng cường kết nối và làm lớn "chiếc bánh" kinh tế. Các nhà phê bình sẽ phản bác rằng quyền lực của Trung Quốc cũng phục vụ cho các lợi ích và được triển khai một cách chiến lược. Điều đó tất nhiên là đúng. Không một quốc gia nào hành động một cách vô tư. Nhưng sự khác biệt giữa một mô hình hướng tới sự phát triển chung và một mô hình chủ yếu dựa trên sự khuất phục địa chính trị vẫn là cốt lõi.

Bài kiểm tra cuối cùng sẽ không nằm ở lời nói, mà ở thực tế: liệu sự tăng trưởng của Trung Quốc có trở thành đòn bẩy cho sự thịnh vượng rộng lớn hơn, hay chỉ để phô diễn quyền lực của chính mình? Câu hỏi đó vẫn còn bỏ ngỏ. Nhưng nó thực tế hơn sự

đối lập đơn giản hóa giữa "thiện" và "ác" đang làm nghèo nàn đi nhiều cuộc thảo luận địa chính trị ngày nay.

Nghiên cứu, công nghệ và lực lượng sản xuất

Ai muốn hiểu hướng đi hiện tại của Trung Quốc thì không thể bỏ qua năng lực nghiên cứu và công nghệ. Quốc gia này không chỉ đầu tư vào cơ sở hạ tầng, mà còn vào tri thức, số hóa, đổi mới công nghiệp, chuyển dịch năng lượng và sản xuất tiên tiến. Các mục tiêu chính sách chính thức nhấn mạnh vào nền kinh tế thực, hiện đại hóa chuỗi công nghiệp, chuyển đổi số và một thị trường nội địa mạnh mẽ hơn.

Qua đó, Trung Quốc đang dịch chuyển khỏi hình ảnh cũ kỹ về sản xuất hàng loạt giá rẻ sang một kiến trúc kinh tế phức tạp hơn nhiều: ngành chế tạo chất lượng cao, hậu cần thông minh, AI, năng lượng tiên tiến, chủ quyền kỹ thuật số và đổi mới thâm dụng nghiên cứu. Chính tại đó nằm ý nghĩa của các thuật ngữ như "new quality productive forces": từ nay trở đi, năng suất không chỉ đến từ quy mô, mà phải từ tri thức, sự điều phối và chiều sâu công nghệ. Điều đó cũng có nghĩa là sự cạnh tranh giữa Trung Quốc và Mỹ ngày càng bớt đi tính thương mại thuần túy. Nó không còn đơn thuần là việc ai xuất khẩu nhiều hơn, mà là ai tổ chức tương lai: các nền tảng sản xuất, các tiêu chuẩn, các cơ sở hạ tầng, các mạng lưới và các hệ sinh thái công nghệ mà giai đoạn kinh tế tiếp theo sẽ vận hành dựa vào đó.

Hơn một nửa số lượng lắp đặt robot trên toàn cầu

Một trong những tín hiệu rõ ràng nhất của sự chuyển dịch đó là vị thế của Trung Quốc trong việc robot hóa ngành công nghiệp. Trung Quốc nắm giữ vai trò thống trị trong việc lắp đặt robot công nghiệp toàn cầu. Các tập dữ liệu uy tín tóm tắt các xu hướng robot quốc tế, dựa trên số liệu từ Liên đoàn Robot Quốc tế (IFR), cho thấy Trung Quốc đã tiến xa như thế nào trong lĩnh vực này và thị phần của họ lớn ra sao trong các lượt lắp đặt robot công nghiệp mới. Trung Quốc ngày nay bỏ xa các nước khác để trở thành thị trường lớn nhất cho việc lắp đặt robot công nghiệp và chiếm hơn một nửa số lượng lắp đặt mới trên toàn thế giới theo nhiều báo cáo tổng quan quốc tế gần đây dựa trên dữ liệu của IFR.

Đó không phải là một dữ liệu tầm thường. Robot hóa không chỉ là một con số về máy móc. Nó là một chỉ số về chiều sâu công nghiệp, tự động hóa, kiểm soát chất lượng, tăng trưởng năng suất và sự trưởng thành về công nghệ. Một quốc gia lắp đặt robot ở quy mô đó không đơn thuần là bệ thợ của thế giới; họ đang hệ thống hóa lại việc tái định nghĩa bộ máy sản xuất của mình.

Trung Quốc đối lập với sự hoài niệm của Mỹ

Sự tương phản với Hoa Kỳ trở nên sắc nét ở đây. Mỹ vẫn là một cường quốc công nghệ khổng lồ, với các trường đại học hàng đầu, các cụm đổi mới sáng tạo và chiều sâu tài chính. Nhưng về mặt chính trị, quốc gia này ngày càng bị chi phối bởi câu chuyện về sự mất mát và khôi phục: làm nước Mỹ vĩ đại trở lại, mang việc làm trở về, khôi phục những giá trị chắc chắn cũ, giành lại quá khứ.

Trung Quốc sử dụng một hệ từ vựng khác. Ở đó, câu hỏi không phải là làm thế nào để hồi sinh một thế giới công nghiệp đã qua, mà là làm thế nào để thực hiện chuyển dịch sang một giai đoạn sản xuất mới. Điều đó không có nghĩa là câu chuyện của Trung Quốc tự khắc vượt trội về mặt đạo đức. Nó có nghĩa là tư duy chiến lược mang tính khác biệt.

Theo một cách nào đó, cả hai quốc gia đang sống trong một ý thức lịch sử khác nhau. Đối với phần lớn nền chính trị Mỹ, tương lai thường là một cuộc chiến để thu hồi quá khứ. Đối với Trung Quốc, tương lai là một bài toán lập kế hoạch: làm thế nào để tái tổ chức các thể chế, cơ sở hạ tầng, nghiên cứu và sản xuất để hệ thống trở nên mạnh mẽ hơn trong dài hạn? Trong đó có lẽ ẩn chứa sự đối lập sâu sắc nhất. Sự hoài niệm nhìn về phía sau. Nhà nước phát triển nhìn về phía trước.

Một kết thúc mở nhưng không phải là điểm dừng

> Tuy nhiên, sẽ là sai lầm nếu mô tả Trung Quốc như một câu chuyện thành công trọn vẹn. Quốc gia này đang phải vật lộn với những vấn đề có thật: áp lực nhân khẩu học, nợ nần ở cấp địa phương, đối đầu địa chính trị, căng thẳng bất động sản, rủi ro thương mại bên ngoài và sự chuyển đổi khó khăn từ tăng trưởng dựa vào đầu tư sang tăng trưởng dựa vào đổi mới. Ngay cả chiến lược được tính toán kỹ lưỡng nhất cũng tạo ra những điểm dễ bị tổn thương mới. Nhưng chính tại đó có lẽ nằm sự khác biệt với nhiều hệ thống phương Tây: ban lãnh đạo Trung Quốc dường như không muốn giải quyết những vấn đề đó bằng cách quay về quá khứ, mà bằng cách thiết kế một giai đoạn phát triển mới.

Liệu điều đó có thành công hay không, chúng ta không biết. Lịch sử không có gì đảm bảo. Tuy nhiên, có thể khẳng định rằng Trung Quốc ngày nay không hành xử như một quốc gia sống bằng ký ức của mình. Nó hành xử như một quốc gia, chấp nhận mọi rủi ro đi kèm, vẫn đang cố gắng phát minh ra giai đoạn tiếp theo của mình. Và có lẽ đó chính là cốt lõi của sự so sánh với Mỹ: không phải quốc gia này hoàn hảo còn quốc

gia kia thì không, mà là một bên dường như chủ yếu bận tâm đến những gì mình đã mất, trong khi bên kia lại đặc biệt cố định vào những gì mình muốn trở thành.

Nguồn tham khảo

- Mô tả của Trung Quốc về "new quality productive forces" (lực lượng sản xuất chất lượng mới) gắn liền khái niệm này với các đột phá công nghệ, việc sử dụng sáng tạo các yếu tố sản xuất và nâng cấp công nghiệp. en.ndrc.gov.cn
- Kế hoạch 5 năm lần thứ 14 của Trung Quốc nhấn mạnh một cách rõ ràng vào phát triển chất lượng cao, một thị trường nội địa mạnh mẽ hơn và tăng trưởng chi tiêu R&D hàng năm hơn 7%. https://english.www.gov.cn/w/14thfiveyearplan/
- Einar Tangen mô tả trong cuốn *Chinanomics 3.0* sự gắn kết giữa hội nhập thị trường, hiện đại hóa công nghiệp, quản trị kỹ thuật số và phát triển chất lượng. asianarratives.substack.com
- CIGI mô tả Einar Tangen là nghiên cứu viên cao cấp, chuyên gia về vai trò của Trung Quốc trong quản trị toàn cầu và là tác giả của *The Kunshan Way*. cigionline.org
- Cuốn sách *America Against America* của Vương Hỗ Ninh dựa trên những trải nghiệm của ông với tư cách là học giả thỉnh giảng tại Hoa Kỳ vào năm **1988**, trong thời gian lưu trú sáu tháng. Wikipedia
- Các tập dữ liệu quốc tế dựa trên số liệu của IFR cho thấy vị thế dẫn đầu của Trung Quốc trong việc lắp đặt robot công nghiệp trên toàn thế giới. Our World in Data
- The Kunshan Way https://www.cigionline.org/people/einar-tangen/
- America Against America https://en.wikipedia.org/wiki/America_Against_America
- YouTube Einar Tangen: Can China Resist the Temptation of Empire? https://youtu.be/tKjf-868TKo